

VINKKEJÄ VANHEMPAINILTAAN

ASK-projektin vanhempainilta-
toiminnan taustaa ja kokemuksia

Mannerheimin Lastensuojeluliitto
ASK-projekti
2003

Sisällysluettelo

1 Johdanto _____	1
1.1 Mikä on ASK-projekti _____	1
1.2 ASK-projektin vanhempaintoiminnan idea _____	3
2 Taustatietoa vanhempainiloista _____	5
2.1 Opettajien mielipiteitä vanhempainiloista _____	5
2.2 Mitä vanhemmat toivovat vanhempainiloilta? _____	6
2.3 Miten koulun ja vanhempien toiveet ja odotukset voisi yhdistää? _____	6
2.4 Miten saada useammat vanhemmat osallistumaan vanhempainiltoihin? _	7
2.5 Miten saada vanhemmat osallistumaan toimintaan aktiivisemmin? _____	8
2.6 Mistä saada lisää aikaa ja resursseja toimintaan? _____	9
3 ASK-projektin toiminta _____	11
4 Vinkkejä vanhempainiltoihin _____	13
4.1 Tutustumisharjoitukset _____	13
4.2 Päihdeaiheiset harjoitukset _____	16

1 Johdanto

Tämä on Mannerheimin Lastensuojeluliiton ASK-projektin vanhempainilta-toiminnan raportti. Projektissa on etsitty vaihtoehtoja ja uusia näkökulmia siihen, miten aikuisten yhteistyöllä tuetaan nuorten tervettä kasvua. Pyrkimyksenä on toiminnallisten vanhempainiltojen, tutustumisen ja verkostoitumisen avulla lisätä aikuisten yhteistyötä ja yhteisvastuuta nuorista.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto kartoitti ASK-projektin suunnitteluvaiheessa 150 yläasteen vanhempainiltoja. Suurimmassa osassa kouluja vanhempainiltoja oli vain 2-3 kertaa vuodessa ja koulut toivoivat lisäresursseja vanhempainiltojen järjestämiseen. Koulut toivoivat materiaalia ja koulutusta vanhempainiltojen toteuttamiseen, sekä erilaisia ideoita ja vinkkejä, joita vanhempainilloissa voisi soveltaa.

ASK-projektin toimintavinkit suunnattiin lähinnä perusopetuksen 7.-9.-luokkalaisten vanhemmille tarkoitettuun toimintaan, mutta niitä voi hyödyntää toki muussakin toiminnassa. Vinkkejä voi hyödyntää koulujen vanhempainiltoja suunniteltaessa mutta myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisyhdistysten vertaisryhmätoiminnassa, tapahtumissa tai keskusteluilloissa.

1.1 Mikä on ASK-projekti

ASK on Euroopan Unionin rahoittama nuorten päihteiden käyttöä ehkäisevä projekti. Projektin tavoitteena on ollut kehittää menetelmiä, jotka edistävät nuorten terveitä elämäntapoja ja ennaltaehkäisevät päihteiden käyttöä. Projekti käynnistyi 15. joulukuuta 2001 ja se päättyi maaliskuussa 2003. Projektista vastuussa oleva organisaatio on Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Projektin yhteistyökumppaneina toimivat järjestöt Acciones Integradas de Desarrollo Espanjasta ja Protasi Kreikasta.

ASK-projektin tavoitteet ja kohderyhmä

ASK-projektin päätavoite on ennaltaehkäistä nuorten päihderiippuvuutta ja päihteiden väärinkäyttöä. Projektin kohderyhmänä ovat 12-20-vuotiaat nuoret ja lähiympäristön aikuiset: vanhemmat, opettajat, tukioppilasohjaajat, nuorisotyöntekijät, Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisyhdistysten toimijat ja viranomaiset.

Päämäärä on pyritty saavuttamaan seuraavien toimien ja välitavoitteiden kautta:

- aktivoidaan nuoret osallistumaan projektiin ratkaisujen etsijöinä ja toteuttajina
- opetetaan nuorille sekä sosiaalisia että ongelmanratkaisutaitoja
- vahvistetaan nuorten itseluottamusta
- aktivoidaan koulu, vanhemmat ja viranomaiset tekemään läheisempää ja tiiviimpää yhteistyötä
- tuetaan vanhemmuutta ja rohkaista vanhempia muodostamaan verkostoja tai vertaisryhmiä
- tarjotaan uusia työskentelytapoja opettajille, kouluterveydenhoitajille, nuorisotyöntekijöille ja muille lasten ja nuorten parissa työskenteleville aikuisille

ASK-projektin toiminnot

Projektissa on kehitetty kaksi nuorten koulutusmallia ja pyritty lisäämään kodin ja koulun yhteistyötä koulutuksen avulla. Projektin ideana on liittää osallistavat menetelmät osaksi nuorten koulutusohjelmia ja näin aktivoida nuoret vaikuttamaan omaan elinympäristöönsä ja yhteisöönsä.

Suoraan nuoriin kohdistuvien toimenpiteiden lisäksi ehkäisevässä päihdetyössä on keskeistä saada toimintaan mukaan myös vanhemmat ja muut lähikasvattajat. ASK-projektissa on kehitetty menetelmiä koulujen vanhempainiltoihin. Tavoitteena on edesauttaa vanhempien tutustumista ja verkostoitumista ja siten luoda edellytyksiä nuorten terveen kasvun tukemiselle.

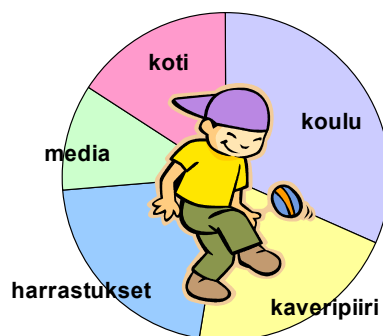
Projektilla on omat internet-sivut www.ask-project.org ja sen tuottamat koulutusmateriaalit ovat saatavilla myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton internet-sivuilta www.mll.fi.

1.2 ASK-projektin vanhempaintoiminnan idea

ASK-projektin vanhempaintoiminnan suunnittelu lähti liikkeelle tieteellisesti todistetusta käytännön tarpeesta: nuoren lähiympäristön aikuisten - vanhempien ja opettajien - yhteistyö vaikuttaa nuoren hyvinvointiin ja terveyteen, ennen kaikkea päihdeongelmien ennaltaehkäisyyn. Projektin vanhempaintoiminnan tavoitteena oli etsiä ideoita ja vinkkejä, joiden avulla lisätään kouluhenkilöstön ja vanhempien vuorovaikutusta ja vanhempien keskinäistä yhteistyötä, tukien niitä tekijöitä, jotka suojaavat nuorten tervettä ja päihteetöntä kasvua.

Nuorten päihteidenkäyttöä ehkäistään parhaiten edistämällä nuoren ja hänen lähiympäristönsä hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Ehkäisemällä muiden ongelmien syntymistä ehkäistään pitkällä tähtäimellä myös nuorten päihdeongelmia. Tutkimusten mukaan päihteiden ongelmakäytöltä nuoria suojaavat muun muassa hyvät ihmissuhdetaidot, turvallinen kotiympäristö ja vahva sosiaalinen verkosto. Lisäämällä vanhempien kasvatustaitoja ja tukemalla verkostojen muodostumista voidaan edesauttaa päihteiltä suojaavien tekijöiden toteutumista lasten ja nuorten elämässä. Vanhempaintoiminnan tarkoituksena on myös tuoda esiin yhteisvastuuta: aikuiset ovat vastuussa kaikista lapsista ja nuorista, eivät vain omista lapsistaan.

Kun halutaan ennaltaehkäistä nuorten varhaisia päihdekokeiluja ja päihteiden ongelmakäyttöä, on tärkeää lähestyä nuorta ja hänen elinpiiriään kokonaisuutena. Nuoren kasvuun ja kehittymiseen vaikuttavat monet tekijät ja toimijat. Nuoreen vaikuttavista ihmisistä tärkeimpiä ovat vanhemmat, opettajat, ystävät, muut nuoret sekä median luomat, usein kaupallistuneet esikuvat ja idolit. Näiden vaikuttajien antama tieto ja käyttäytymismallit saattavat kuitenkin olla ristiriidassa keskenään.

Lähtökohtaisesti jokaisella nuorella on lähellään aikuisia, joiden tehtävä on pitää nuoresta huolta, antaa hänelle tietoa ja tukea hänen tervettä kasvuun. Nämä aikuiset eivät välttämättä kohtaa toisiaan, sillä nuoren kanssa

toimivat aikuiset kuuluvat usein vain tiettyyn paikkaan: Jokainen aikuinen toimii vain omalla tontillaan eikä aina tiedä mitä muiden tonteilla tapahtuu.

Myös ne ongelmat, joita nuori kohtaa elämässään, lähtevät liikkeelle yleensä vain yhdellä elämän osa-alueella. Kuitenkin ne heijastuvat helposti myös muille alueille ja aiheuttavat lisää ongelmia. Jos nuorella on esimerkiksi kotona ongelmia, se voi vaikuttaa hänen koulumenestykseensä tai se voi aiheuttaa oireilua kaveripiirissä. Nuori ei myöskään aina oireile sillä alueella, josta ongelma on lähtöisin. Esimerkiksi nuoren lisääntynyt päihteidenkäyttö vapaa-ajalla ei useinkaan ole itse ongelma, vaan varsinaisten ongelmien oire.

Kun ongelmia aletaan selvittää tai kun niiden syntymistä halutaan ehkäistä, toimimista helpottaa ja nopeuttaa se, että nuoren kanssa toimivat aikuiset tuntevat toisensa. Mikäli kanssakäymistä on ollut jo ennen ongelmatilanteita, yhteydenottaminen on luontevaa ja nuoren oireiluun puututaan varhaisemmassa vaiheessa. Tästä syystä vanhempien, opettajien ja muiden lähikasvattajien yhteistyö ja tutustuminen on hyödyllistä jo ennen kuin mitään ongelmia on syntynytäkään.

Koulujen vanhempainillat ovat luonteva tilaisuus tutustumiselle ja verkostoitumiselle. Vanhemmat osallistuvat koulun järjestämään tilaisuuteen paljon todennäköisemmin kuin jonkin muun tahon koolle kutsumaan vanhempainkokoukseen. Vanhempien ja opettajien yhteistyön kannalta projektissa nähtiin keskeisinä erityisesti tietyt nivelkohdat eli ne vanhempainillat joihin vanhemmat suurimmalla todennäköisyydellä osallistuvat. Näitä ovat perusopetuksen ensimmäinen, kolmas ja seitsemäs luokka-aste ja näiden vuosiluokkien ensimmäiset vanhempainillat ja tapaamiset.

Vanhempainillat ovat usein myös tilaisuus, johon voidaan kutsua muitakin nuoren lähipiirin ihmisiä. Mukaan voidaan pyytää niitä ihmisiä, joiden kanssa nuori on tekemisissä päivittäin tai viikoittain, kuten nuorisotyöntekijöitä tai harrastusten valmentajia, tai niitä ihmisiä, joita nuori kohtaa harvemmin, mutta joilla on keskeinen rooli ongelmatilanteissa, kuten koulupoliisi, koulukuraattori, sosiaalityöntekijä ja terveydenhoitaja.

ASK-projektin ideana oli parantaa kouluhenkilöstön valmiuksia lisätä vanhempien ja koulun välistä verkostoitumista. Vanhempien keskinäinen tutustuminen nähtiin ensiarvoisen tärkeänä. Vanhempainiltojen tunnelmaan haluttiin myös kiinnittää huomiota, jotta tapaamisesta tulisi positiivinen kokemus kaikille osallistujille.

2 Taustatietoa vanhempainilloista

2.1 Opettajien mielipiteitä vanhempainilloista

Projektin suunnitteluvaiheessa keväällä 2001 Mannerheimin Lastensuojeluliitto kartoitti kyselytutkimuksella yläasteiden vanhempainiltoimintaa eri puolella Suomea. Kouluille lähetettyyn kyselylomakkeeseen vastasi noin 100 yläastetta. Kartoituksen mukaan vanhempainiltoja järjestetään useimmin vain yksi tai kaksi kertaa vuodessa. 95 %:ssa kouluista järjestetään alle 3 vanhempainiltaa vuodessa. Lisäksi vanhempainillat järjestetään yleisimmin koko luokka-asteelle kerrallaan, eli iltaan kutsutaan useita kymmeniä tai jopa satoja vanhempia. Vanhempainiltojen lisäksi useimmissa kouluissa pidetään lisäksi henkilökohtaisia keskusteluja opettajien ja vanhempien välillä ja vanhemmat kutsutaan esim. joului- tai kevätkuuhliin.

Vanhempainiltojen sisältöinä ovat opettajien ja vanhempien tutustuminen sekä ainevalinnat. Myös opettajien ja vanhempien henkilökohtainen keskustelu on yleistä. Lisäksi vanhempainiltojen sisältönä ovat ajankohtaiset teemat, kuten teemat eri aiheista (huumeet, alkoholi, tupakka, seksi, oman kehon hallinta), yhteiset pelisäännöt, opetussuunnitelmaan ja arviointiin liittyvät keskustelut, kasvatukseen ja opetukseen liittyvät kysymykset ja asiat, jatko-opinnot, asiantuntijavierailut, koulutyön kehittäminen ja esittely, koulukiusaaminen, koulun arki ja luokalta tai kouluasteelta toiselle siirtyminen.

Muista vanhemmille järjestetyistä tilaisuuksista juhlit oli yleisin. Myös keskustelu-tilaisuuksia, avoimia ovia, tiedotustilaisuuksia ja erilaisia tempauksia suositaan. Tämän lisäksi vanhemmat ovat olleet mukana varainhankinnassa, retkillä ja leireillä sekä yökoulussa. Vanhemmille järjestetään jossain kouluissa toimintapäiviä yhdessä vanhempainyhdistyksen kanssa, luentoja sekä erilaista vanhemmuutta tukevaa toimintaa yhteistyössä muiden järjestöjen kanssa (seurakunta, urheiluseurat, poliisi, mielenterveysseura, sydänyhdistys, keuhkoliitto).

Eniten tukea koulut toivovat saavansa vanhempainiltaan alustajan tai puhujan roolissa, saamalla aineistoa erilaisista teemoista tai ylipäättänsä valmista materiaalia, jonka pohjalta vanhempainilta olisi helpompi järjestää. Organisointiapua haluttiin joka kolmannessa koulussa. Lisäksi koulut toivovat apua taloudellisesta, valistus- ja kasvatusasioiden organisointiin ikäluokittain, neuvoa, minkälaisen kokonaisuuden kolmen vuoden vanhempainiltojen tulisi kattaa ja neuvoa koulun puitteissa tapahtuvaan toimintaan yli luokka-asteiden. Myös perhesosiologisia näkemyksiä kaivataan.

Suurimmiksi ongelmiksi koulun ja kodin yhteistyössä mainittiin vanhempien passiivinen osallistuminen koulujen toimintaan ja etenkin niiden vanhempien, joiden lapsilla on ongelmia kouluissa. Myös välinpitämättömyys koulua ja yhteistyötä kohtaan nousi esille. Tulee kuitenkin muistaa, että yhteistyö ei ole vain vanhemmista riippuvaista, vaan myös opettajilla ei aina riitä motivaatiota ja halukkuutta järjestää yhteisiä toimintoja.

2.2 Mitä vanhemmat toivovat vanhempainiloilta?

Hannele Laineen ja Teija Viitalan pro gradu -työssä ”Yksin vain yhteisvoimin? Vanhempien saama kasvatuksellinen tuki ja sen tarve” (2000) tutkittiin vanhempien mielipiteitä koulun vanhempainiloista. Yhdeksän kymmenestä vanhemmasta oli keskustellut koulun kanssa ainakin joskus kasvatustasasioista. Yleisin keskustelunaihe oli lapsen käytös ja sen ohjaaminen.

Vanhemmat toivoivat saavansa tietoa lapsensa koulumenestyksestä, ryhmässä pärjäämisestä, työskentelystä ja sopeutumisesta sekä koulun toimintatavoista ja tapahtumista. Kodin ja koulun välinen yhteistyö koettiin onnistuneeksi kun opettaja ja vanhemmat yhdessä tukevat lasta.

Vanhempien kokemia ongelmia olivat opettajan ajan puute tai motivoitumattomuus yhteistyöhön.

Opettajan kokemattomuus, perehtymättömyys ja vaihtuvuus hankaloittivat yhteistyötä. Yläkouluikäisten kohdalla luokanvalvoja ei opeta kaikkia luokan oppilaita, joten hän ei pysty aina vastaamaan vanhempien kysymyksiin.

Kun kysyttiin, mitä kodin ja koulun yhteistyön tulisi olla, vanhemmat toivoivat eniten henkilökohtaista keskustelua ja erilaisia tiedotus- ja keskustelutilaisuuksia. Joka kolmas toivoi myös koulun ja vanhempien yhteisiä tempauksia ja muuta toimintaa. Juhlat tai avoimet ovet eivät kuitenkaan olleet se, mitä vanhemmat kaipaivat, alle 5 % vastaajista toivoi niitä enemmän.

2.3 Miten koulun ja vanhempien toiveet ja odotukset voisi yhdistää?

On selvää, että yhden luokanvalvojan aika ja jaksaminen eivät riitä useiden vanhempainiltojen järjestämiseen lukukaudessa. Resurssien yhdistäminen koulun sisällä ja yhteistyökumppaneiden etsiminen koulun ulkopuolelta tuovat toimintaan lisää tekijöitä ja lisäävät kaikkien motivaatiota.

Koulut arvioivat, että parhaimmillaan yhteistyö on avointa vuorovaikutusta, jossa jokainen uskaltaa esittää mielipiteitään ja näkemyksiään. Opettajien

toiveena on että tilaisuudet olisivat asiallisia ja rehellisiä. Ennen kaikkea yhteistyön tulisi olla jatkuvaa ja luontevaa, ei aikaan sidottua. Monissa kyselylomakkeissa muistutettiin myös siitä, että oppilaan tulisi olla kaiken toiminnan lähtökohtana. Myös vanhemmat toivoivat kodin ja koulun yhteistyötä ennen kaikkea henkilökohtaista keskustelua opettajan kanssa, yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

Vanhempien tutustuminen niin opettajaan kuin toisiinsa jää pintapuoliseksi, jos tutustuminen on muutaman sellaisen tapaamisen varassa, joihin osallistuu kymmeniä ihmisiä kerrallaan. Lisäksi vanhempainiltojen sisältöinä ovat useimmiten ainevalinnat, tai muut koulun opetukseen, opetussuunnitelmaan tai arviointiin liittyvät asiat, eikä varsinaiselle tutustumiselle ole aikaa eikä sijaa.

Ask-projektin tarkoituksena ei ollut korvata koulujen perinteisiä vanhempainiltoja, vaan tuoda niiden rinnalle mahdollisuus luokkakohtaiseen vanhempainiltoimintaan, jonka keskeinen tavoite ja tarkoitus on saada vanhemmat tutustumaan toisiinsa.

2.4 Miten saada useammat vanhemmat osallistumaan vanhempainiltoihin?

Kaikki vanhemmat eivät halua osallistua samalla tavalla eikä kaikkia vanhempia kiinnosta samanlainen toiminta. Vanhemmat ovat erilaisia ja heillä on erilaiset lähtökohdat osallistua koulun järjestämään toimintaan. Jotain yhteistäkin vanhemmista kuitenkin löytyy ja näyttää siltä että vanhemmat voidaan luokitella eri tyyppeihin, jotka suhtautuvat vanhempainiltoihin eri lailla.

Markus Torkkeli (2001, 113-118) on väitöskirjassaan tutkinut isien suhtautumista koulu-yhteistyöhön ja todennut, että isät suhtautuvat kodin ja koulun yhteistyöhön kuudella eri tavalla: isät

- haluavat osallistua yhteistyöhön
- haluavat vaikuttaa taustalta
- haluavat tavata muita vanhempia
- näkevät yhteistyön äidin vastuulla
- näkevät yhteistyön opettajan vastuulla
- suhtautuvat yhteistyöhön välttelevästi

Jos Torkkelin tutkimuksen tuloksia yleistetään kaikkiin vanhempiin, voidaan todeta että osa vanhemmista siis pitää lapsensa koulunkäynnin tukemista opettajan asiana tai haluaa itse vältellä koko yhteistyötä. Osa haluaa tukea lastaan taustalta, mutta ei olla itse äänessä tai esillä. Jotkut vanhemmat ovat kuitenkin valmiita osallistumaan aktiivisesti kodin ja koulun yhteistyöhön. Myös halu tavata muita vanhempia aktivoi vanhempia osallistumaan.

Torkkelin (2001, 114 & 148) mukaan isät lähtisivät mieluiten mukaan rentoihin ja mukaviin yhteistapaamisiin joissa vanhemmat voivat tutustua toisiinsa. Lisäksi henkilökohtaiset keskustelut opettajan kanssa Isien mukaan toivotuinta on ”että jos halutaan järjestää vanhempaintoimintaa, jossa mahdollistetaan parhaiten tiedon saaminen omasta lapsesta, henkilökohtaisia keskusteluja tulisi yhdistää rentoihin vanhempaintilaisuuksiin”.

Mikäli koululla on tarjota monentyyppistä toimintaa vanhemmille, on todennäköistä että vanhemmat osallistuvat edes johonkin toimintoihin, vaikka kaikki eivät osallistuisikaan kaikkiin. Perinteisten luokahuoneessa tapahtuvien tapaamisten sijaan eräät koulut ovat järjestäneet vanhemmille mahdollisuuden osallistua sähköiltoihin, retkiin ja muuhun toimintaan, joko pelkästään aikuisryhmässä tai oppilaiden ja vanhempien yhtiesessä ryhmässä.

Vanhemmalla on oltava syy miksi hän tulee koulun vanhempainiltaan. Kun suunnitellaan vanhempaintilaisuuden järjestämistä, voidaan miettiä niitä vanhempien motiiveja. Esimerkiksi vanhempi:

- haluaa kuulla miten oma lapsi pärjää koulussa
- haluaa nähdä kun lapsi esiintyy kuorossa tai näytelmässä
- haluaa tutustua muihin vanhempiin
- haluaa tutustua opettajiin
- haluaa osallistua mutta ei näkyä tai olla äänessä
- haluaa vaikuttaa ja saada äänensä ja mielipiteensä kuuluviin
- haluaa osoittaa lapselle olevansa kiinnostunut tämän koulunkäynnistä
- velvollisuudentunto ”Kai sinne on pakko mennä...”

Eri tyyppisille vanhemmille kannattaa suunnata erilaista toimintaa, etenkin jos tarkoituksena on houkutella mukaan niitä vanhempia joita ei saada mukaan vanhempainiltoihin.

2.5 Miten saada vanhemmat osallistumaan toimintaan aktiivisemmin?

Usein kuulee sanottavan, että vanhempainiltoihin tulevat vain ne vanhemmat joiden kotona ei ole mitään ongelmia. Usein myös valitetaan sitä, vanhempainilloissa ovat äänessä vain ne rohkeat ja puheliaat vanhemmat, eivätkä ne hiljaisemmat saa mielipiteitään kuuluville.

Tämän materiaalin tarkoituksena on tuoda ideoita siihen, miten mahdollisimman moni vanhemmista saadaan mukaan koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön ja miten lisätään vanhempien osallistumista keskusteluihin.

Ensimmäinen tapaamiskerta on usein ratkaisevan tärkeä. Jos isä tai äiti ajattelee syksyn ensimmäisessä vanhempainillassa, ettei tapaamisesta ole

hänelle hyötyä, hän tuskin osallistuu enää seuraaviin tapaamisiin. Tilaisuuden tunnelma ja vanhempien motivointi on siis tärkeää.

Keskustelutilaisuuksissa tunnelma on usein jähmeä ja vain muutamat, rohkeimmat, ovat äänessä. Tutussa seurassa juttu sujuu paremmin. Syksyn ensimmäisen vanhempainillan tarkoituksena voikin olla tutustuttaa vanhemmat toisiinsa, tällöin yhteistyö on myöhemmin helpompaa ja hausempaa.

MLL käyttää tukioppilaiden kouluttamisessa ns. osallistamista: nuoret saadaan osallistumaan aktiivisesti kun heidät otetaan mukaan suunnittelemaan toimintaa. Samaa ideaa voi käyttää myös vanhempien kanssa toimittaessa.

2.6 Mistä saada lisää aikaa ja resursseja toimintaan?

Usein mainittu ongelma vanhempainiltojen järjestämisessä oli se, että koulujen resurssit toimintaan ovat rajalliset. Lisäresursseja koulut olivat kuitenkin löytäneet esimerkiksi vanhempainyhdistyksistä. Vanhempainyhdistys toimi MLL:n kyselyyn vastanneista kouluista yli puolissa (59.1 %).

Vanhempainyhdistyksen toiminnasta on ohessa esitetty esimerkki Helsingin Kakkosnorssin Tuki ry:n toiminnasta. Muita keinoja helpottaa luokanvalvojen työtaakkaa kodin ja koulun yhteistyön suhteen ovat yhteistyön tekeminen eri järjestöjen, poliisin ja kunnan toimijoiden kanssa. Myös opettajien työparitoiminnasta on apua vastuun jakamisessa. Parhaana ratkaisuna monet opettajat pitivät sitä, että yhteistyö vastuutetaan jollekin opettajalle, joka saa työstään myös korvauksen.

Yksi keino saada apua ja tekijöitä vanhempainiltojen ja toiminnan järjestämiseen, on perustaa rekisteröity vanhempainyhdistys. Helsingin II Normaalkoulussa on toiminut vuodesta 1969 asti Kakkosnorssin tuki ry (KNT), joka koostuu peruskoulun ja lukion lähes 900 oppilaan vanhemmista, opettajista ja koulun henkilökunnasta. KNT:n tarkoituksena on herättää ja ylläpitää yhteistyöhenkeä kotien ja koulun välillä. KNT:n toimintaa ovat mm. vanhempainillat, myyjäiset, asiantuntijaluennot jne.

Joka luokalta valitaan syksyn ensimmäisessä vanhempainillassa kaksi vanhempaa ns. yhdysvanhemmiksi, jotka ovat mukana KNT:ssä ja välittävät tietoa luokan muille vanhemmille. KNT kannustaa vanhempia perustamaan luokkatoimikuntia ja toimimaan yhdessä. Yhdistyksen tiedotus on hoidettu koulun oman lehden ja kirjeiden välityksellä.

Lukuvuoden aluksi KNT:n jäsenet osallistuvat aloitusseminaariin, jossa uusille yhdysvanhemmille kerrotaan toiminnasta ja uudet ja vanhat jäsenet suunnittelevat vuoden toimintakalenterin. Vanhemmat itse määräävät aiheet, joita vuoden aikana käsitellään.

Tärkeää KNT:n toiminnassa on se, että sen toiminta pidetään erillään koulun arkipäivästä ja jokapäiväisestä opetuksesta. Vaikka KNT on osa koulun virallista toimintaa, sen toiminta ei ole koulun vastuulla eikä tuota opettajille lisätöitä. Yhdistyksen motto on, että se tekee vain hauskoja asioita. Koulun johtokunta on olemassa sitä varten, että se puuttuu vaikeisiin asioihin. KNT:n toiminnan onkin tarkoitus olla iloista ja mukavaa.

KNT:n talous rahoitetaan vapaaehtoisilla kannatusmaksuilla. Lukuvuoden alussa vanhemmille kerrotaan toiminnasta, he saavat tietoa yhdistyksestä ja maksulomakkeen, jossa korostetaan maksun olevan vapaaehtoinen. Suuri osa vanhemmista kuitenkin maksaa kannatusmaksun. Maksulla katetaan toimintakulut, lisäksi yhdistyksen sihteerinä toimiva opettaja saa koululta korvauksen työstään. Yhdistyksen sihteerinä on yksi opettajista. Yhdistyksen taloudenhoitajaksi valitaan asiantuntija, esimerkiksi sellainen vanhempi, joka on alan ammattilainen.

Yhdistyksen hyviä puolia on toiminnan laajuus: se kattaa kaikki luokat ja kaikki vuosikurssit. Lisäksi yhdistys turvaa sen, että toiminta on säännöllistä. Toiminta tarjoaa vanhemmille todellisen mahdollisuuden osallistua ja olla mukana koulun toiminnassa.

Yhdistys on Suomen Vanhempainliiton jäsen ja mukana sen Koululaisen hyvinvointi -projektissa.

Lisätietoja:

Olli Syvähuoko, sihteeri
Kakkosnorssin Tuki ry
puh: 0400 - 442 311

3 ASK-projektin toiminta

ASK-projektin vanhempain toiminnan tavoitteena oli lisätä nuorten ympärillä olevien aikuisten kasvattajien eli lähinnä vanhempien ja kouluhenkilöstön yhteistyötä. Lisäksi toiveena oli tiivistää Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisyhdistyksen ja koulujen yhteistyötä. Toiminta pohjautui hyvin pitkälti siihen työhön ja niihin kokemuksiin, joita Mannerheimin Lastensuojeluliitossa oli saatu aikaisemmin esimerkiksi Tunti lapselle -kampanjan aikana.

Alusta asti oli selvää, että projektin toimintamallia varten ei luoda uusia rakenteita vaan pyritään hyödyntämään jo olemassa olevaa toimintakulttuuria ja yhteistyösuhteita. Luontevaksi toiminta-areenaksi muodostuivat siis koulujen vanhempainillat.

Projektin alkuvaiheessa pyrittiin löytämään yhteistyökumppaneiksi tietty Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisyhdistys ja saman alueen koulu tai luokka, joiden kanssa yhteistyömallia olisi lähdetty kehittämään. Tässä tilanteessa projektin lyhyt aikajänne, 15 kuukautta, asetti kuitenkin esteen toiminnalle: yhteistyön valmistelun ja yhteistyökumppaneiden löytymisen jälkeen olisi tarvittu aikaa yhteiselle suunnittelulle ja toimintaa olisi päästy kokeilemaan käytännössä vasta ASK-projektin päättyttyä. Projektissa päätettiin keskittyä opettajien ja kouluhenkilöstön kouluttamiseen, jotta toiminta käynnistyisi koulun tasolla ja jatkuisi paikallisella tasolla projektin jälkeen.

Projektissa haluttiin lisätä kouluhenkilöstön valmiuksia vanhempain toiminnan järjestämiseen ja perehdyttää toimijat osallistaviin ja toiminnallisiin menetelmiin. Projektissa koulutettiin kaksi ryhmää: A) Peruskoulun vuosiluokilla 1-6 toimivia koulukuraattoreita ja B) Peruskoulun 7. vuosiluokan luokanvalvoja.

Vanhempainiltoihin liittyvän koulutuksen sisältö oli seuraava:

- ASK-projektin esittely
- Ehkäisevä päihdetyön perusteet
- Vanhempainilta-mallin idean esittely
- Osallistaminen
- Yhteistoiminnalliset menetelmät
- Toimintavinkit vanhempainiltoihin
- Oman toiminnan suunnittelu

Koulukuraattorien mahdollisuudet soveltaa toiminnallisia vanhempainiltoja omassa työssään eivät kaikissa kouluissa ole kovin hyvät. Kuraattoria

pyydetään vanhempainiltaan usein luennoimaan tai alustamaan keskustelua erilaisista työn arkipäivään liittyvistä aiheista. Usein nämä tilaisuudet ovat myös koko koulun tai useampien luokkien vanhempien yhteistilaisuuksia, jolloin vanhempien tutustumiselle ei ole aikaa eikä mahdollisuuksia.

Luokanvalvojilla sitä vastoin on paremmat mahdollisuudet soveltaa toiminnallisia menetelmiä luokkakohtaisissa vanhempainilloissa. Kuitenkin myös luokanvalvojien resurssit vanhempainiltojen toteuttamiseen ovat rajalliset.

Luokanvalvojille tehdyn palautekyselyn mukaan he olivat varsin tyytyväisiä koulutuksen puitteisiin lukuun ottamatta koulutuksen ennakkotiedotusta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton koulutus tarjosi opettajille mahdollisuuden keskustella vanhempainiltojen järjestämisestä, johon yleensä ei ilmeisesti juurikaan ole aikaa koulun arjessa. Osallistavat menetelmät ja toimintavinkit vanhempainiltoihin olivat opettajille sisällöltään pääasiassa uusia ja jokunen koki ne myös soveltuviksi osaksi työtään.

Sen sijaan koulutuksen yhteys nuorten päihteidenkäytön ehkäisyyn ei täysin selvinnyt kaikille koulutuksen osallistujille ja aiheen puolesta koulutus ei antanut heille uutta tietoa tai työvälineitä. Opettajat kaipasivat vanhempainiltojen organisoimisen tueksi lähinnä faktatietoa nuorisokulttuurista ja päihteistä.

Vanhempainiltaan liittyvän kokemuksen jakaminen tuntui antavan opettajille uutta tietoa ja uusia työvälineitä. Myös palautekyselyn avovastauskysymyksissä kommentoitiin koulutusta nimenomaan näiltä osin: keskustelu ja kokemusten vaihto koettiin koulutuksen suurimpana antina.

Tukea vanhempainiltatoimintaan ei monikaan opettaja ollut osannut toivoa. Muutamat avovastaukset kertovat tarpeesta saada konkreettista faktatietoa nuorisokulttuurista ja päihteistä ja yksi vastaajista toivoi koulun ulkopuolista kouluttajaa vanhempainiltaan.

ASK-projektin päättyessä maaliskuussa 2003 luokanvalvojat olivat ehdineet pitää vain yhden luokkakohtaisen vanhempainillan, eikä koulun arki ollut vielä muuttunut aikaisemmasta. Koska koulun rehtori ei ollut osallistunut luokkakohtaisten vanhempainiltojen suunnitteluun, ne eivät olleet kaikilta osin onnistuneita. Myös vanhemmat olivat toivoneet keskusteluja eri aiheesta kuin mihin luokanvalvoja oli varautunut.

Luokanvalvojat olivatkin osin turhautuneita; he olivat nähneet vaivaa suunnitelmissa, joita ei oltukaan päästy toteuttamaan. Projektiarvioitsijan tekemän kyselyn mukaan koulutuksen aikana syntyneet ideat ja opitut asiat olivat luokanvalvojilla kuitenkin edelleen mielessä ja osa luokanvalvojista aikoi soveltaa niitä tulevaisuudessa.

ASK-projektin toiminta-aika oli selkeästi liian lyhyt tämältyyppisen vanhempainiltoiminnan kehittämiseen, pilotointiin ja seurantaan. Saadut kokemukset kuitenkin hyödynnetään Mannerheimin Lastensuojeluliiton toiminnassa tulevaisuudessa.

4 Vinkkejä vanhempainiltoihin

Tähän on koottu ASK-projektin keräämiä toimintavinkkejä joita vanhempainilloissa voi hyödyntää. Harjoituksia voi käyttää myös nuorten kanssa: Eriyisen mielenkiintoista on, kun saman tehtävän tekee päivällä koulussa nuorten kanssa ja illalla vanhempainillassa vanhempien kanssa ja tuloksia vertaillaan keskenään. Tehtävät ilmentävät hyvin ajatusmaailman eroja ja samankaltaisuuksia.

Teemoiksi on otettu tutustuminen ja nuorten päihteidenkäyttö, mutta myös muita teemoja voidaan käsitellä samoja toimintaperiaatteita hyödyntäen.

4.1 Tutustumisharjoitukset

Syksyn ensimmäinen vanhempainilta on useimmiten se tilaisuus, johon lähes kaikki vanhemmat osallistuvat. Usein se on myös ensimmäinen kerta kun vanhemmat tapaavat luokanvalvojan ja muita vanhempia.

Seuraavassa on esitelty keinoja, joiden avulla saadaan vanhempainillan osallistujat tutustumaan toisiinsa. Tutustus-, vuorovaikutus- ja nimileikkien tarkoituksena on saada ryhmän jäsenet tutustumaan toisiinsa. Harjoitukset vahvistavat ryhmän yhteishenkeä ja luovat avointa ilmapiirin keskusteluille.

Minä olen... ja minä pidän...

Yksi vanhemmista sanoo nimensä ja jonkin asian, joka kuvaa häntä (esim. mitä hän vihaa tai rakastaa, mikä on hänen mieliruokansa tai suosikkieläimensä - teema voidaan valita etukäteen). Seuraava sanoo edellisen etunimen ja hänen valintansa sekä lisää perään omansa; kolmas toistaa edellisten nimet ja symbolit ja lisää omansa jne.

Tutustu minuun

Tätä leikkiä voidaan käyttää sekä nimien oppimiseen että tutustumiseen. Vanhemmat istuvat ringissä. Opettaja antaa pienen esineen, esimerkiksi avaimenrenkaan, kiittää ihmiseltä toiselta, kunnes hän sanoo "stop". Se, jonka kädessä avaimenrenkas on, kertoo nimensä ja jotain itsestään, esi-

merkiksi mieliharrastuksensa. Voidaan sopia aihe, josta esineen saanut kertoo, tai annetaan leikkijöiden kertoa mistä he haluavat. Leikkiä jatketaan kunnes kaikki ovat saaneet vuoron.

Tutustumisingit

Vanhemmat jaetaan ryhmiin siten, että jokaiseen ryhmään kuuluu 8 henkilöä. Ryhmät muodostavat kaksi sisäkkäistä rinkiä: sisäringissä seisoo 4 henkilöä kasvot ringin keskustasta ulospäin. Toiset 4 henkilöä asettautuvat ulkorinkiin sisäringin henkilöiden eteen, kasvot ringin keskustaan päin. Näin jokaisen edessä seisoo hänen parinsa. Pareilla on minuutti aikaa keskustella keskenään, tämän jälkeen vaihdetaan paikkaa siten että ulkoringin jäsenet astuvat myötäpäivään seuraavan sisäringin jäsenen eteen. Nyt heillä on jälleen minuutti aikaa keskustella. Opettaja ohjaa leikkiä, ottaa aikaa ja kertoo keskustelun aiheet. Aiheita voivat olla esimerkiksi: ketä kuuluu minun perheeseeni, mitä harrastan, mitä tein viikonloppuna, mikä on paras tai pahin kouluun liittyvä muistoni.

Hymyn heitto

Vanhemmat istuvat piiriin. Joku alkaa hymyillä, vetää kädellään hymyn pois kasvoiltaan ja osoittaa jotakuta. Hymyn vastaanottanut henkilö aloittaa hymyilemisen ja heittää sen seuraavaksi jollekin muulle. Toiset eivät saa nauraa eivätkä hymyillä. Se joka nauraa joutuu pelistä pois.

Odotukseni vanhempainilloilta

Ensimmäisellä tapaamiskerralla on hyvä käydä läpi myös vanhempien odotuksia vanhempainilloilta. Toiveet ja odotukset voidaan käydä läpi keskustellen, mutta jotta jokaisen ääni saadaan kuuluville, voidaan käyttää myös pienryhmäharjoituksia. Mikäli vanhempainillassa on yli 30 osallistujaa, heidät voidaan jakaa kahteen eri ryhmään. Ryhmän jäsenet asettautuvat piiriin. Opettaja antaa pienen esineen, esim. pehmolelun kiertää ringissä. Jokainen sanoo vuorollaan jonkin toiveen tai odotuksen ja antaa lelun seuraavalle.

Kotikaupungin kartta

Vanhemmat saavat kukin paperia ja kynän ja heitä pyydetään piirtämään kartta siitä alueesta (kylästä, lähiöstä, kaupungista) missä he asuvat. Kartan ei tarvitse olla oikeassa mittakaavassa, vaan siihen hahmotellaan niitä paikkoja, joissa kukin on käynyt aikana: koti, työpaikka, harrastuspaikat, lasten harrastuspaikat, koulu, mummola jne. Lopuksi jokainen esittelee

oman karttansa. Sama harjoitus voidaan tehdä päivällä nuorten kanssa ja verrata vanhempainillassa nuorten ja vanhempien karttoja.

4.2 Päihdeaiheiset harjoitukset

Päihteistä puhuminen on vaikea asia. Nuorten alkoholinkäyttö ja erityisesti huumeidenkäyttö herättää voimakkaita tunteita vanhemmissa. Monet kokevat aihepiirin käsittelyn ahdistavana, pelottavana tai syyllistävänä, eivätkä sen vuoksi halua edes osallistua. Monet myös ajattelevat, ettei asia ole oman lapsen tai oman perheen kohdalla ajankohtainen. Toisaalta vanhemmat toivovat saavansa vanhempainilloista päihteisiin ja erityisesti huumausaineisiin liittyvää tietoa.

Tässä aineistossa ei ole esitelty faktatietoa päihteistä, niiden vaikutuksista tai käyttäjämääristä. Tätä tietoa on helposti saatavilla esimerkiksi internetistä. Aikuisille hyviä tietolähteitä ovat esimerkiksi A-klinikkasäätiön ylläpitämä Päihdelinkki:

<http://www.paihdelinkki.fi>

ja Terveyden edistämisen keskuksen Kokototuus - Puolitotuus -sivusto:

<http://www.kokototuus.com> ja <http://www.puolitotuus.com>.

Myös Terveyden edistämisen keskuksen omilta sivuilta löytyy paljon tietoa:

<http://www.health.fi/paihde/paihdeyonetissa/index.html>.

Päihdelinkin alta lisäksi löytyy valmista materiaalia esimerkiksi vanhempainiltoja varten, sekä esimerkkikeskusteluja ja vinkkejä siitä, miten päihteistä voi kotona ja koulussa puhua.

Päihdeteemaan liittyvää vanhempainiltaa suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon, että vanhemmilla voi olla jyrkkiäkin näkemyseroja siitä, kuuluvatko päihteet nuoren maailmaan. Lain mukaan kaikki päihteet - tupakka, alkoholi ja huumausaineet - ovat kiellettyjä alle 18-vuotiailta, joten nuorten päihteidenkäytön vastustaminen on helppo lain nojalla. Kuitenkin osa vanhemmista ostaa lapsilleen alkoholia tai muuten katsoo nuoren juomista läpi sormien. Vanhempainillat ovat mahdollisuus päästä vaikuttamaan näitten vanhempien ajatuksiin jo ennen kuin asiasta tulee ajankohtainen. Vanhempainillassa voidaan yhdessä keskustella mielipiteistä ja kokemuksista ja luoda yhteisiä pelisääntöjä.

ASK-projektissa päihdeteemaa on käsitelty erilaisten toiminnallisten harjoitusten ja pienryhmäkeskusteluiden kautta. Jotta nämä onnistuisivat, ryhmän tulee olla tuttu ja turvallinen. Asioita on hyvä tarkastella melko yleisellä tasolla, ei syyttäen eikä voimakkaasti tunteisiin vedoten. Paikallista päihdetilannetta on kuitenkin mielenkiintoista käsitellä; monesti on innostavaa pohtia mitä juuri minä voisin tehdä nuorten päihteiden käytön vähentämiseksi.

Hyvä ryhmätyöskentelymuoto on viiden hengen ryhmä. Tällöin ryhmän jokainen jäsen saa oman roolinsa:

- Järjestäjä, joka hankkii tarvittavat välineet (tussit, paperit, jne.).
- Ajanottaja, joka huolehtii, että tehtävään annettu aika käytetään kokonaan muttei ylitetä sitä.
- Sihteeri, joka kirjaa ryhmässä syntyneet ajatukset muistiin.
- Puheenjohtaja, jonka vastuulla on huolehtia siitä, että jokaisen ryhmäläisen ääni kuuluu ja tulee noteeratuksi ryhmätyötä tehdessä.
- Raportoija, joka tehtävän jälkeen esittelee ryhmän aikaansaannon.

Roolit kannattaa jakaa ennen varsinaista tehtävänantoa ja rooleja on hyvä vaihtaa jokaisen tehtävän jälkeen.

Tässä aineistossa olevat harjoitukset eivät vaadi erityistietoa päihdeistä - riittää kun on itse valmis keskustelemaan päihdeasioista yleisellä tasolla. Tehtäviin on hyvä valmistautua etukäteen miettimällä omia ajatuksiaan niistä. Väitteisiin, kysymyksiin ja harjoituksiin ei ole olemassa oikeita ja vääriä vastauksia, hedelmällisimmät keskustelut syntyvät kun antaa kaikille mielipiteille mahdollisuuden tulla ilmaistuksi.

Oma mielipide päihdeistä?

Päihdeasioita voi lähteä tarkastelemaan aluksi henkilökohtaisella tasolla. Seuraava harjoitus on tarkoitettu itsenäisesti tehtäväksi eikä tehtävää tarvitse näyttää muille.

Mieti elämäsi eteenpäin viiden kymmenen vuoden päähän. Mitä asioita olet saavuttanut, missä asut, oletko opiskelemassa vai työelämässä, millainen perhe Sinulla on, millaisia ystäviä lähelläsi on. Kirjaa asiat muistiin paperille.

Seuraavaksi voit kuvitella itsesi tilanteeseen, jossa käytät runsaasti alkoholia, tupakkaa ja ehkä huumeitakin. Mitä asioita äsken kokoamistasi Sinulla on edelleen jäljellä? Mistä olet ehkä joutunut luopumaan, mitä on tullut tilalle?

Päihdekeskustelu

Vanhempainillan osallistujat jaetaan 4-5 hengen pienryhmiin. Pienryhmille annetaan keskustelun aiheeksi paperi, jolle on kirjoitettu päihdeisiin liittyvä käsitys tai väittämä. Keskustelunaiheita voivat olla esimerkiksi :

- Huumeita voi käyttää hallitusti ja kohtuudella
- Ensimmäisestä huumeikokeilusta jää koukkuun
- Alkoholi on vaarallisempaa kuin kannabis
- Päihdeiden kokeileminen kuuluu nuoruuteen
- Paras paikka kokeilla alkoholia on kotona päivällispöydässä
- Tupakoitsija kokeilee huumeita helpommin

Keskusteluun varataan aikaa 10-15 minuttia. Tämän jälkeen keskustelijat kirjaavat väitteen aiheuttamia reaktioita ja mielipiteitä paperille. Kukin pienryhmä esittelee aiheensa ja keskustelun pääkohdat muille ryhmille. Mikäli osallistujat eivät ole halukkaita esiintymään, keskustelunaiheet ja mielipide-paperit voidaan kiinnittää luokan seinille niin, että jokaisella on mahdollisuus tutustua niihin.

Vaihtoehtoja päihteidenkäytölle?

Nuoret usein miettivät, miksi päihteitä ylipäätään käytetään, jos ne kerran ovat terveydelle vaarallisia. Tätä kysymystä voidaan pohtia yhdessä pienryhmissä. Syitä ja ajatuksia kootaan isolle fläppipaperille.

Kun ryhmät ovat saaneet pohdintansa päätökseen, fläpit voidaan nostaa seinälle. Samalla kun päihteiden käytön syitä käydään läpi, mietitään vaihtoehtoja niille. Usein esiin nousevat mm. ”rentoutumiseen” (tällöin kirjataan ylös muita tapoja rentoutua), ”juhlamiseen” (kootaan vaihtoehtoisia tapoja juhlistaa elämää) sekä ”ongelmia paetakseen” (mitkä muut keinot voivat ratkaista ongelmia kuin päihteet?).

Eläytymistä

Kun ryhmässä, jossa päihteistä keskustellaan, on syntynyt turvallinen ilmapiiri, voidaan ottaa mukaan myös pieniä näytelmiä. Osallistujat voivat antaa vinkin näytelmän aiheesta. Valitaan ryhmästä pari kolme näyttelijää tilanteen mukaan. Aiheena voi olla esimerkiksi ”Hakisitsä mutsi viinipulion?” eli murrosikäinen nuori pyytää äidiltään alkoholia. Näyttelijät saavat hetken miettiä lyhyen esityksen siitä millainen tilanne on ja miten se päättyy. Esityksen jälkeen se puretaan keskustellen. Ryhmässä mietitään, miten muuten tilanne olisi voinut edetä ja päättyä. Näyttelijät näyttelevät saman näytelmän, mutta uudella juonella. Tämäkin näytelmä puretaan keskustellen. Vanhemmille on tärkeää miettiä asioita myös lastensa näkökulmasta - siihen tämä harjoitus on hyvä.

Kysymyksiä ja vastauksia

Usein keskustelu aukeaa parhaiten, kun osallistujat saavat esittää kysymyksiään ja ajatuksiaan nimettöminä. Osallistujille jaetaan pieniä paperilappusia. Niihin saa nimettömänä kirjoittaa päihteisiin liittyvät huolensa, kysymyksensä tai väitteensä. Laput kerätään yhteen ja jaetaan uudelleen osallistujille. Nyt kukin kirjoittaa omia ajatuksiaan, vastaväitteitä, lisäkysymyksiä ja omia näkemyksiään saamaansa lappuseen. Lopuksi keskustellaan kysymysten ja väitteiden pohjalta sekä tarkastellaan niiden herättämiä lisäajatuksia.

Päihteistä kieltäytymiseen vaikuttavat monet tekijät. Niitä ovat esimerkiksi tieto päihteiden haitallisuudesta, itsetuntemus ja sitä kautta itsensä arvostaminen sekä taito kieltäytyä painostavassa tilanteessa. Kieltäytymiseen vaikuttavia tekijöitä voidaan pohtia sekä nuorten kanssa esimerkiksi tiedonhankinta-tehtävien avulla että vanhempainillassa keskustelun pohjana.